

AHMED REMZÎ EFENDİ'NİN *REH-NÜMÂ-YI MA'RİFET* TERCÜMESİ

Yusuf Turan GÜNAYDIN *

Abstract

The Translation of *Reh-numa-yi Marifet* by Ahmed Remzi

Reh-numâ-yı Ma'rifet is Ebû Sâbit Muhammad b. Abd al-Malik al-Tûsî al-Daylamî's book. This book was translated by Ahmed Remzi Akyürek who is Mawlawis of last century. This book is a sufism book. At this article is given introduction about Akyürek's other translations and *Reh-numâ-yı Ma'rifet*. There is a transcription of this book at the end of the article.

Keywords: Ahmed Remzi Akyürek, Ebû Sâbit Muhammad b. Abd al-Malik al-Daylamî, *Reh-numâ-yı Ma'rifet*, Mawlawî, Literature of sufism.

Son dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmed Remzî Akyürek (1872-1944)¹ tasavvuf tarihindeki yeri kadar, telif ve tercüme eserleriyle de önemli bir müellif ve tasavvufî Türk İslâm edebiyatına katkıda bulunmuş dikkat çekici edebî şahsiyetlerden biridir. Manzum ve mensur eserlerinin çoğu geleneksel tasavvufî edebiyatın son ve usta örneklerindedir.

Ahmed Remzî Efendi ve Tercümeleri

Telif eserleri² ağırlıkta olan Ahmed Remzî Efendi, tasavvuf konularını işleyen birkaç eseri de Türkçeye tercüme etmiştir. Bu tercüme şunlardır:

-
- * Doktora öğrencisi, Ankara Üniv. SBE., İslâm Tarihi ve Sanatları-Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı. e-mail: ytgundaydin@yahoo.com
- 1 Hayatı, tasavvuf anlayışı, edebî yönü ve son dönem Mevlevîlik tarihindeki yeri hakkında bk. Ahmet Cahid Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002; Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İstanbul, 2003, ss. 276-280; Hasibe Mazıoğlu, "Ahmet Remzi Akyürek", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1991, c. II, ss. 304-305; Hasibe Mazıoğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1987; *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi (Ahmed Remzî Dede Özel Sayısı)*, Kayseri, Ağustos 1983, sayı: 68.
 - 2 Bütün eserleri hakkında toplu bilgi için bk. Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, ss. 92-98.

1. *Gülzâr-ı Aşk*: Farsçadan tercümedir. Vâhidî (?)’nin nazım ve nesir karışımı “gül ve bülbül mesnevîsi”³ türünden eseridir. Ahmed Remzî Efendi eserin manzum kısımlarını nazımla, mensur kısımlarını da nesirle tercüme etmiştir.⁴
2. *Zâviye-i Fukarâ*: Arapçadan tercümedir. Kösec Ahmed Dede (ö. 1677’den sonra)’nin *er-Risâletü’l-Behiyye fî Tarikati’l-Mevleviyye* adlı mensur eserinin tercümesidir.⁵
3. *en-Nushatü’s-Safiyye fî Tercemeti’s-Sohbeti’s-Sâfiyye*: Arapçadan tercümedir. Eser Kösec Ahmed Dede’nin *Risâletü’l-Behiyye*’sine Şeyh Gâlib (1757-1799)’in Arapça olarak yazdığı hâşiyenin Ahmed Remzî Efendi tarafından yapılmış tercümesidir.⁶
4. *Mahbûbu’l-Ehibbe*: Arapçadan tercümedir. Aziz Mahmud Hüdâyî (1541-1628)’nin *Habbetü’l-Mahabbe* adlı eserinin tercümesidir. Bu eser yeni harflere aktarılmıştır.⁷
5. *Tekmiletü’t-Tarîka ve Ta’rifetü’l-Hakîka*: Farsçadan tercümedir. Sadreddîn-i Konevî (1210?-1274)’nin *Tabsiratü’l-Mübtedâ ve Tezkiretü’l-Müntehâ* adlı eserinin tercümesidir. Eser yeni harflere aktarılmıştır.⁸
6. *Reh-nümâ-yı Ma’rifet*.

Reh-nümâ-yı Ma’rifet⁹

Ahmed Remzî Efendi *Reh-nümâ-yı Ma’rifet*’i Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hâşim Paşa Fihristinde 15 numaralı *Mecmûatü’r-Resâil* içinde görmüş ve

- 3 Bu tür mesnevîler hakkında genel bilgi için bk. Mustafa Özkan, “Gül ü Bülbül”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., c. XIV, İstanbul 1996, ss. 222-223.
- 4 Bk. Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, s. 93.
- 5 Yazma nüshası kayıp olan bu tercüme Ahmed Remzî Akyürek’in tasvibiyle İbrahim Kutluk tarafından kopya edilmiş ve daha sonra da yayınlanmıştır. Bk. İbrahim Kutluk, “Mevlevîliğe Dâir İki Eser”, [İÜ] *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, 31 Mayıs 1948, c. II, sayı: 3-4, ss. 289-300. Eserin Arapça aslından yapılmış yeni bir tercümesi için bk. İsmet Kayaoğlu, “Mevlevî Derviş Ahmed Dede’nin Et-Tuhfetü’l-Behiyye Adlı Eseri ve Çevirisi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya, 1994, sayı: 5, ss. 1-34. Kayaoğlu bu tercüme yazdığı girişte eserin müellifinin sanıldığı gibi Trabzonlu Kösec Ahmed Dede (ö. 1781) değil, Mevlevî dervişi Kösec Ahmed Dede olduğunu söylemektedir.
- 6 Bu eser de İbrahim Kutluk tarafından yayınlanmıştır. Bk. “Şeyh Gâlib ve as-Sohbet-üs-Sâfiyye”, [İÜ] *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, 30 Kasım 1948, c. III, sayı: 1-2, ss. 21-47.
- 7 Bk. Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, s. 95. Çevrimyazısı için bk. *Mahbûbu’l-Ehibbe*, haz.: Rasim Deniz, Eski Eserleri ve Turizmi Sevenler Derneği Yay., Kayseri 1982.
- 8 Bk. Konevî, *Marifet Yolcusuna Kılavuz/Tabsiratü’l-Mübtedâ ve Tezkiretü’l-Müntehâ*, çev.yazı: Ekrem Demirli, İz Yay., İstanbul 2002.
- 9 Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî, *Reh-nümâ-yı Ma’rifet*, çev.: Ahmed Remzî, Hilâl Matbaası, İstanbul, 1928.

"Tasavvufun mühim ve dakik mesâilini muhtasar ve müfid olarak muhtevî olan" risaleyi tercüme etmiştir.

Arapçadan bu adla tercüme ettiği eserin orijinalinin adı belli değildir ve kütüphane katalogunda Gazâlî (1058-1111)'ye nispet edilmektedir. Tercümeyle "Reh-nümâ-yı Ma'rîfet" başlığı, Mütercim ve adını zikretmediği fakat "İrfânı ekmel bir zât-ı efdal" diye söz ettiği bir dostu tarafından verilmiştir.

Eser Gazâlî'ye nispet edilse de Ahmed Remzî Efendi, yaptığı inceleme sonucu bu küçük risalenin Ebû Sâbit Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî'ye ait olduğu kanaatine varmıştır. Bu kanaate varmasında Kütüphanesi Umumî Müdüri İsmâil Sâib Efendi (1873-1940) ile yaptığı danışma da etkili olmuştur.

Deylemî hakkında fazla bilgi vermeyen Ahmed Remzî Efendi, Müellifin *Kitâbu Tasdîki'l-Maârif*¹⁰ ve *Şerhu Kitâbi'l-Enfâs*¹¹ adlı iki eserinden söz etmekle yetinir. *Reh-nümâ*'nın Deylemî'nin hangi eseri olduğundan ise söz etmez.

Reh-nümâ'nın Müellifi ve Asıl Adı

Reh-nümâ'nın müellifi Şemsüddîn Ebû Sâbit Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî'nin hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Müellif ve *Mühimmâtü'l-Vâsilîn* adlı eseri üzerinde bir Yüksek Lisans tezi hazırlayan Muhammed Mustafa Akdağ, Deylemî'nin vefat tarihi hakkında bilgi bulunan kaynaklardan *Mu'cemü'l-Müellifin* (III/257)'in verdiği tarihin doğruya en yakın tarih olduğunu belirtmektedir. Buna göre Deylemî 589/1193 tarihinde vefât etmiştir.¹²

Tasavvuf anlayışı bakımından Deylemî, zâhir ulemasına tasavvufu sevdirmeye, tasavvuf ulemasını da zâhirî ilimlere yaklaştırma gayreti içindedir. Yaşadığı XI.-XII. yüzyılların tartışma konularına da kayıtsız kalmamış, başta Hulûliyye olmak üzere birtakım akımlara karşı ve toplumun ıslahına yönelik eserler yazmış; ahlâkî problemlere çözümler getirmeye çalışmıştır.¹³ Reh-

10 Bazı âyetlerin işârî tefsiri görünümünde olan bu eser hakkında bk. Muhammed Mustafa Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed b. Abdü'l-Melik ed-Deylemî/Hayati, Eserleri ve Mühimmâtü'l-Vasilîn Adlı Eserinin Tercüme ve Tahlili*, Selçuk Üniv. SBE. Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2002, ss. 23-25.

11 Eserin tam adı "Şerhu Enfâsı'r-Rûhâniyye li'l-Cüneyd ve Atâullah İskenderî" dir. Bk. Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, s. 28. Deylemî'nin diğer eserleri hakkında bk. Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, ss. 14-28. Reh-nümâ'nın Akdağ tarafından yapılmış sadeleştirilmesi için de bk. *Ebu Sabit Muhammed*, ss. 118-136.

12 Müellifin vefat tarihi Bağdadlı İsmâil Paşa'nın *İzâhü'l-Meknûn* (c. I, s. 375)'unda h. 573; Brockelmann'ın *G.A.L.* (c. II, s. 207) adlı eserinde h. 899/m.1493 olarak geçmektedir. Bu bilgilerin değerlendirmesi için bk.. Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, ss. 12-13.

13 Deylemî'nin tasavvufî görüşleri ve düşünce dünyasıyla ilgili geniş bilgi için bk. Akdağ, *Ebu*

nümâ'ya bakarak da onun tasavvuf anlayışı hakkında bir yoruma ulaşılabilir.

Akyürek'in bu tercümesinin asıl adı ile birlikte, kütüphane kataloglarında gösterildiği üzere Gazâlî'ye mi yoksa mütercim ve dostlarının tahmini üzere Deylemî'ye mi ait olduğunu da tartışmak gerekir.

Reh-nümâ'nın muhtevası Gazâlî'nin bazı eserleriyle benzerlik arz etmektedir. Dolayısıyla *Reh-nümâ* müellifi hakkında Ahmed Remzî Efendi'nin İsmail Saib Sencer'le birlikte vardıkları yargıda yanılmış olabilecekleri düşünülebilir. Kütüphane kataloglarında bu tür kayıt yanlışlıklarına sıkça rastlanıyorsa da eserin Gazâlî'ye ait *Risâletü't-Tecrîd fî Kelimetü't-Tevhîd* ve *er-Risâletü'l-Ledünniye*¹⁴ adlı risalelerle muhteva olarak karşılaştırılması, bu sorunu çözebilir. Nitekim Gazâlî'nin eserleri içinde *Reh-nümâ'ya* muhteva açısından en yakın olanları bu iki eserdir. Yaptığımız mukayese sonucu aralarında birebir muhteva benzerliği olmadığını tespit ettik. *er-Risâletü'l-Ledünniye* ile *Reh-nümâ'nın* başlangıcında "nefs" kavramına; ve *Reh-nümâ'nın* sonlarına doğru tevhid kavramına değinilmesi dışında büyük bir benzerlik görülmemektedir. Dolayısıyla Ahmed Remzî Akyürek'in vardığı kanaatin doğru olduğunu kabul etmek durumundayız. Akdağ'ın söz konusu tezinde de *Reh-nümâ Deylemî'nin* eserlerinden biri sayılmış ve Müellifin *Uyûnu'l-Maârif* adlı eseri olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.¹⁵ Ayrıca *Deylemî'nin* *Reh-nümâ'nın* dışında *Mihakkü'n-Nefsi'l-İnsân* adlı eseri de Gazâlî'nin zannedilmiştir.¹⁶

Reh-nümâ, gerçekten de Mütercimin belirttiği gibi oldukça "muhtasar müfid" bir eser görünümündedir. Tercümenin dili de son derece akıcıdır ve esere âdeta telif havası katmaktadır. Bu durumda Ahmed Remzî Efendi'nin tercümelerinde titiz ve özenli bir mütercim olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tercümenin Ahmed Remzî Efendi hattıyla kaleme alınmış nüshası Selimağa Kütüphanesi Hüdâyî Efendi Bölümü 641 numarada kayıtlıdır.¹⁷ Eserin matbu nüshası 1928'de İstanbul'da Hilâl Matbaasında 15 sayfalık tek forma

Sabit Muhammed, ss. 13-14 ve 29-68.

14 Krş: Gazâlî, *Tevhid ve Ledün Risalesi*, çev.: Serkan & Yusuf Özkan Özburun, Furkan Yay., İstanbul 1995.

15 *Reh-nümâ'nın* sadeleştirilmiş metnini tezinin ekler bölümünde veren Akdağ, bu eserin *Deylemî'nin* hangi eseri olduğunu kesin olarak belirlememiştir. Akdağ, *Reh-nümâ* hakkında, bir dipnotta "(...) orijinal ismini bilmediğimizden dolayı, hangi esere tekabül ettiğini veya hangisinin içinde olduğunu tespit edemedik. Fakat zannımızca bu *Uyûnu'l-Maârif* adlı kitap olsa gerektir." demektedir. Bk. Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, s. 27.

16 Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, s. 29. *Mihakku'l-İnsan* hakkında bk. Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, ss. 25-26. Bu eser Gazâlî'nin *Mihakku'n-Nazar* adlı eseriyle isim benzerliği dolayısıyla *Deylemî'nin* eseriyle karıştırılıyor olmalıdır.

17 Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, s. 95. Diğer nüshaları için bk. Akdağ, *Ebu Sabit Muhammed*, s. 26.

hâlinde basılmıştır.

Hazırladığımız metinde, geçen âyet ve hadislerin tahririni yaptık. Bütün âyetler ve bazı hadisler, metinde asıl puntoya göre daha büyük bir puntuyla ve harekeli olarak verilmişti; Arapçalarını çıkararak yerlerine tercümelerini koyduk. Bu tercümelere bir kısmı mütercim tarafından yapılmış, bir kısım âyetlerin mânâsı ise verilmemiştir. Metin içinde paranteze alınarak ya da başka bir biçimde vurgulanan kelime ve kelime gruplarını çevrimyazıda yerine göre italik yerine göre de tırnak içine alarak yazdık. Hafifletilmiş bir transkripsiyon kullandık. Mütercim metin içinde yer yer ara başlıklar vermişse de eserin ilk sayfalarında "Münderecât" genel başlığı altında daha ayrıntılı başlıklar tespit etmişti. Bunları da metinde uygun yerlere yerleştirmeye çalıştık. Köşeli parantez içindeki rakamlar ise metnin orijinalindeki sayfa numaralarıdır.

REH-NÜMÂ-YI MÂRİFET

[5] Mukaddime

İstanbul kütübhâneleri ehl ü erbâbı indinde birer hazînetü'l-maârifdir. Arayan her fenden mütenevvi cevherler bulabilir. Hele mecmûalar nâdir ve nâdide eserlerle doludur.

Üsküdar'da Hacı Selîm Ağa Kütübhanesinin Hâşim Paşa Fihristinde 15 numaralı *Mecmûatü'r-Resâil* arasında Zeynüddîn Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed el-Gazâlî'ye nisbet edilen 26 satırlı 7 sahîfeden ibâret Hayder b. Ahmed Muhtâr tarafından 4 Şevvâl 302 târîhinde rik'a hat ile istinsâh edilmiş Arapça bir risâle manzûrum oldu. Tasavvufun mühim ve dakîk mesâilini muhtasar ve müfîd olarak muhtevî olan bu kıymettâr eserin ismi de yoktu. Dârülfünûn İlahiyât Fakültesi Mecmûasında dercedilmekte olan bu kabîl mebhâise nâcîz bir ilâve olmak üzere aynen tercüme ettim.

Kütübhaneye-i Umûmî müdür-i mütebahhiri İsmâîl Sâib Efendi'nin nazarı müdekkikânelerine arz edildi. Diğer bir nüshası mezkûr kütübhanede bulundu.

Müellifi İmâm Gazâlî olmayıp *Kitâbu Tasdîki'l-Maârif* ve *Şerhu Kitâbi'l-Enfâs* müellifi Ebû Sâbit Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî olduğu tezâhür etti.

Tercüme-i irfânı ekmele bir zât-ı efdal gördü; aslı gibi gûşe-i nisyânda kalmasına rızâ göstermedi. Derhâl tab'ını ve isminin *Reh-nümâ-yı Ma'rîfet* olmasını tasvîb etti.

Ve bi'llâhi't-tevfîk.

Ahmed Remzî

12 Rebû'î's-Sânî 1347

5 Teşrîn-i Evvel 1928.

Mârifet-i Hak ve Hakikat¹⁸

Mârifet ikidir: "Mârifet-i hak", "mârifet-i hakikat".

Mârifet-i hak, nefsten kaçınmakla, bu ise nefsin gizli-âşikâr sıfatını bilmekle müyesser olur. Mârifet-i hakikat, ikrâr-ı maallâhtır. Bu sıfat-ı zâtiyye ve mâneviyyeyi bildikten sonra hâsıl olur. Nefsin hakikati şu kalıb-ı insâna tevdi edilen bir latîfedir ki, ahlâk-ı mezmûmenin mahallidir. Bu kalıba mevdû diğer bir latife vardır ki, "Rûh"tur ve ahlâk-ı hamîdenin mahallidir. Nefs, sıfatı ciheitinden hâine, câhile, kâfire, müşrike, emmâre bi's-sû'dur.

"Kim Rabbinin makâmından korkarsa, nefsinin hevâdan nehveder. Şüphesiz ki cennet onun varacağı yerdir."¹⁹

Nefsin Hakikati, Sıfatı ve Sûreti

Nefsin ef'âli; kasd-ı darb-ı a'nâk (boyun vurmak)'tır.

Hikâye: Vâlîlerden biri sâlih bir zâta memûriyet teklif eder. Kabûl etmez ve; "Bu memûriyete girersem nefis boynumu vuracaktır; kabûl etmediğimden dolayı sen beni katledersen benim için ehven olur" der.

Süleymân b. Dâvûd aleyhime's-selâm; "Nefsinin kahr, tek başına bir memleketi fetihten daha güçtür" buyururlardı.

Nefse bir sûret verilse şekli şudur: Başu kibir, gözü ucb, ağzı hased, lisânı kizb ü gıybet, kulağı nisyân, göğsü hıkd u kin, karnı şehvet ve bühtân, elleri hıyânet ve sirkat, ayakları emel, kalbi gaflet, rûhu küfüdür. Nefsin akli, fehmi

18 Ana metne başlamadan önceki sayfada Mütercimim yan yana sıraladığı konu başlıkları şöyledir:

Münderecât: Mârifet-i hak; Mârifet-i hakikat; Nefsin hakikati; Rûhun hakikati; Nefsin sıfatı; rûhun sıfatı; Bir sâlihın hikâyesi, Hazret-i Süleymân'ın bir sözü; nefsin sûreti; Nefsin zât-ı eczâ olduğu; Hevâcis ile Vasâvis'in farkı; Nefsi muâteb bulundurmanın alâmeti; Kur'an'da beyân buyurulan nefis; Nefsin bilmeyen nefis kimlere benzer; Tâib, zâhid ve âriflerin nişânı; nefis, şeytan, halk ve Allah ile sohbet; nefis ile berâber olan mahbûstur; Sıfat-ı zâtiyye, Sıfat-ı mâneviyye iki kısımdır; Vasf-ı ehass-ı ilâhî; Mârifet-i zât; Mârifet-i sıfat; Mârifet-i ef'âl; Mârifet hakkında Bâyezîd'in kavli; Ebü'l-Harrâz'ın kavli; Zünnûn'un kavli; Bâzı urefânın teşbîhleri; dünyâ-yı fânî, Âhiret-i bâkî; Nefs-i hâtî; İbâdet, ubûdiyyet, ubûdet, Abdi Hakk'tan mahcûb eden dünyâ ve âhiretin mebnâsı; Hizmet; himmet, irâde, münye; Tecrîd, tefrîd; Mücâhede, mükâşefe, müşâhede; Edeb; Heybet; Tâzîm; Havâtır; Tevhîd, Mârifet; İman, şeriat, hakikat; Hikmet ve hakikati; Üç şeyi üç vakitte muhâfaza; Zikir üç mertebedir; Velî kimdir?; İbtidâ, in-tihâ; İbtidânın kısımları; belâ üçtür; sekr üçtür.

19 Nâziât, 79/40.

yoktur. O dâr-ı fenâdaki bir sâatlik şehvete cenneti ve nîmetlerini ve cennette hulûdu satıverir. Nefs mücâhede ile ölmez. Lâkin habs ü tâzîb olunur. [6] Mücâhedede tegâfûl görürse eski hâline avdet eder. Şerr ü mekrinden aslâ emîn olunmaz. Allah ile abdi arasında hicâb ve abdi Allah'tan meşgûl eden de odur.

“Şüphesiz ki nefis, şiddetle kötülüğü emreder.”²⁰

Nefs, zât-ı eczâ olup bir cüz'ü gözde huyânetle nazar eder. Bir cüz'ü kulakta rızâ-i ilâhîye muhâlif şeyler dinler. Bir cüz'ü lisânda gıybet, bühtân ve kizb tekellüm eyler. Bir cüz'ü elde sirkat ile bir cüz'ü ayakta hatâyâ semtine gitmekle emreder. Bir cüz'ü bedendedir; ondan şehvet doğar. Bir cüz'ü kalbededir; gaflet tevîd eder. Elhâsıl beden-i insândaki her kılda nefsin nasîbi vardır.

Hevâcis-i Nefsâniyye ile Vesâvis-i Şeytâniyyenin Farkı

Nefs mahzûz olduğu kibr ü ârzûsuna dâvet eder ki, kendince kadr ü şeref, haz ve mertebe onda ola. Şeytân isyâna teşvîk eder. Şeytânı zikir ile def ve tard mümkünse de nefis hiçbir zamân mağlûb olmaz. Kelb-i akûra benzer. Ancak mertebe-i keşf ve zuhûrun tecellisinde o da sebât edemez. Şuhûdunu sehveden kimseye nefis avdet eder. Nefs dere yılanına benzer; kat' ettim zanniyle el dokundurduğunda hemen sokar. Nefsi müâteb bulundurmanın alâmeti ehass-ı sıfâttan olan dâvâyı, yânî benlik ve varlık iddiâsını terk etmektir. Nefs, zecr ü ezâ, tevbîh ü cefâ ile mağlûb olmaz. Kabûl ve medh ile de istînâs hâsıl etmez.

Kur'ân-ı Kerîm'de beyân buyurulan nefis üçtür: “Emmâre”, “Levvâme”, “Mutmainne”. Emmâre nefis, levvâme kalb, mutmainne rûhtur. Yâhûd emmâre nefis-i zâlim, levvâme nefis-i muktesid, mutmainne sâbikun bi'l-hayrâtır.

Hikmet:

Nefsini bilmeyen bir kimsenin yüz ahlâk-ı hamîde, bir haslet-i zemîmesi olsa, sohbetine râğîb olma. Nefsini bilen bir zâtın yüz ahlâk-ı zemîmesi, bir haslet-i memdûhası olsa da musâhabetine tâbi ol. Zîrâ *“Nefsini bilen Rabbini bilir.”*²¹ buyurulmuştur.

[7] Nefs, hased sıfat-ı zemîmesiyle Hazret-i Ebü'l-Beşer'e ibtidâ hased eden şeytâna, tekebbüriyle Fir'avn'a, yemek husûsunda kesret-i iştihâsiyle çocuklara, zîb ü zînetle sülenmek husûsunda kadınlara, çok gülmek ve terbiyesizlik göstermekle de sarhoşlara ve dîvânelere benzer. Nîmet ve ikbâl zamânlarında Allah'ın emrine karşı temerrüd eder, açlığa ve bir belâyâ giriftâr olduğu vakit,

20 Yûsuf, 12/53.

21 el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Müessesetür'r-Risâle, Beyrut 1985, c. II, hadis no: 2352.

tazarru ve niyâza başlar. Aza râzı olmaz, çokla doymaz. Boşboğazlıktan da geri durmaz.

Hikmet:

Günâhı terk tâiblerin, dünyâyı terk zâhidlerin, nefsi terk âriflerin nişânıdır. Abdin muhabbetullâha vusûlü nefse adâvetle müyesser olur. Nefs ile muhâlefet, dünyâ ile zehâdet, şeytan ile adâvet, halk ile nasîhat tarîkleriyle musâhabe edilmelidir. Sohbet-i maallâh ise, ancak emrine muvâfakât ve mütâbaatla olur.

Hikmet:

Sen nefsi ile berâber bulundukça mahbesde, belâda, azâbdasın. Nefs hapishâne-sinden kurtulduğun zamân râhattasın. Bu sicnden halâs da ancak istikâmetle olabilir.

“Artık emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Ve tevbe etmiş, seninle berâber bulunmuş olanlar da...”²²

Bu âyet-i celîleyi muhtevî bulunan sûre-i şerîfenin nüzûlünde Resûl-i Ekrem Efendimiz; “Sûre-i Hûd beni kocalttı.”²³ buyurmuşlar idi. İstikâmet, emri müşkildir.

Mârifet-i Sıfât-ı Bârî

Sıfât-ı Bârî; sıfât-ı zâtîyye ve sıfât-ı mânevîyye olmak üzere iki kısımdır.

Sıfât-ı zâtîyye odur ki, intifâsını yânî Zât-ı Bârî’de ‘adem-i vücûdunu farz etsek, Zât-ı Ecell ü A’lâ’nın -hâşâ- ‘adem-i vücûdu lâzım gelir. Sıfâtın intifâsıyla zâtın sübûtu tasavvur etsek, mevcûdun bi’z-zât ve kâim bi nefsi-hî olan Vâcibü’l-Vücûd’un zâtında inkılâbî îcâb eder.

Sıfât-ı mânevîyye iki kısımdır. Birincisi mânâ-yı kıdemi îcâb eden sıfattır. Şân-ı İlâhîde Kâdir, Âlim, Mürîd, Hayy, Semî’, Basîr, Müttekellim, Bâkî diyoruz ki, kudret, ilim, irâde, hayât, sem’, basar, kelâm, bekâ ifâde eder. [8] Mu’tezilenin; “Sıfâtın kıdemiyle taaddüd-i kudemâ lâzım gelir” sözleri bâtıldır. İkincisi hâdis mânâyı îcâb eden sıfatlardır. Vâf-ı İlâhîde Hâlik, Râzık, Muhyî, Mümît ve emsâlini îrâd eyleriz ki ef’âl-i ilâhiyyeden bir fi’li îcâb eder.

Mezkûr sekiz sıfât-ı sübûtiyyeye bir sıfat daha ilâve edilemez. Çünkü o ilâve edilecek sıfat, medh ü kemâl veyâ zemm ü noksân olacaktır. İsnâd edilecek sıfat-ı kemâlin ‘ademi, fi’l-hâl naks îcâb eder. Hâlbuki Vâcib Teâlâ Hazretle-

22 Hûd, 11/112.

23 Tirmizi/Tefsîru Sûre: 56.

ri min küllî'l-vücûh, sıfât-ı kemâl ile muttasıftır. Sıfat-ı zemm ü noksân[in] ise 'ademi vâcibdir.

Vasf-ı Ehass-ı İlâhî

Vasf-ı ehass-ı ilâhî ihtirâ ve ibdâdır. Onda Zât-ı Perverdigâr'ına gayrin müşâreketi yoktur. Bu hususta şerîk tasavvur eden -hâşâ- iki Allah isbât olur.

Makâm-ı sâlikînin ecell ü bâlâsı ve merâtib ü menâzil-i ubbâdın ekber ü âlâsı mârifetullâhtır. Halk, mârifet-i ilâhîde üç sıfâttır: "Ârif bi Zâtillâh", "ârif bi sıfâtillâh", "ârif bi ef'âlillâh"tır. Mârifet-i zât, rusûl ve enbiyâ ve efâzıl-ı tarîkat olan evliyânın makâmıdır. Seyyid-i âzamları Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem-'dir ki; "*Ben Allah'ı en iyi bileninizim, en çok takvâlimizim, en huşû sâhibi olanımızım.*"²⁴ buyuruyor.

Mârifet-i sıfât, havâss-ı mü'minîn makâmıdır.

"Kur'ân'ı teemmül etmezler mi?"²⁵

Mârifet-i ef'âl, avâm-ı mü'minîn makâmıdır.

"Bakmazlar mı deveye, nasıl yaratılmış?"²⁶

Mârifet-i Zât

Heybet ve tâzîm: Heybet; Hakk'ı celîl, halkı kalîl görmeyi, tâzîm; Hakk'ı azîz, halkı zelîl bilmeyi müstevcib olur. Bu sûretle mâsivâyı iclâle, gayrı îzâza dâir kalbde bir şey kalmayıp muhaddesâta nazar, mahlûkâta iltifât etmez olur. Bu sırr-ı celîlin mazhar-ı etemm ü ekmelini Cenâb-ı Hak; "*Ne göz çevrildi, ne de kaydı.*"²⁷ diye tavsîf buyurmuştur.

Sıfâtullâhu mârifet, sükûn maallâhı, havf minallâhı, recâ ilallâhı, tevekkül alallâhı îcâb eder. Sâir makâmât-ı ibâd, sırr u kalbe tecellî-i sıfât mikdârıncadır. [9] Binâenaleyh Resûl-i Ekrem Efendimiz; "*Âdetâ O'nu görüyormuşçasına Allah'a ibadet et.*"²⁸ buyurmuşlardır. Zîrâ bu makâm sıfâtullâhu mârifetle kâimdir.

Ef'âlullâhu mârifet, İbâdette sükûnu, taleb-i sevâbı, azâbdan firârı, fî sebîlillâh infâkı îcâb eder. Esta'îzü bi'llâh:

"(Geceleyin namaz kılmak için) yataklarından kalkarlar; Rablerine, azâbından korkarak ve rahmetinden ümitvar olarak duâ ederler. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan

24 Bu ifâdede geçen üç özelliğin ayrı ayrı zikredildiği benzer rivâyetler için bk. Buhârî/İmân: 13, İ'tisâm: 5; Nikâh: 1; Müslim/Siyâm: 74, 79; Ebû Dâvûd/Savm: 36; Muvatta'/Siyâm: 9.

25 Nisâ, 4/82; Muhammed, 47/4.

26 Gâşiye, 88/17.

27 Necm, 53/17.

28 Buhârî/İman: 37; Müslim/İman: 1; Ebû Dâvûd/Sünnet: 16; Tirmizî/İman: 4; Nesâî/İman: 5, 6; İbn-i Mâce/Mukaddime: 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II: 107, 132.

da hayır yollarına harcarlar.”²⁹

Hakikat-i mârifet, rü’yettir. Bu makâm-ı rü’yete vâsıl olan ârifin nazarında bütün memleket-i ilâhî bir hardal tânesinden daha küçük görünür. Bu bir hâlet-i kudsiyedir ki, ehl-i gafletin kulûbu tahammül edemez.

Bâyezîd-i Bistâmî -kuddise sirruhu’s-sâmî- buyururlar ki; “Ehl-i mârifetin kulûbuna mahsûs geceleri bir şarâb vardır. O şarâbı içtiklerinde şevkullâh ve muhabbetullah ile melekûte tayerân ve bu sûretle leyâlfi güzerân ederler.”

Dünyâyâ ibret, âhirete intizâr, nefse ihtikâr, tâate itizâr, mârifete istibşâr gözleriyle ve Allah Teâlâ Hazretleri’ne ayn-ı iftihâr ile nazar, âriflerin alâmetlerindedir.

Ebu’l-Harrâz -kuddise sirruhû- buyuruyor: “Ârif, vâsıl-ı ilallâh oluncaya kadar her şeyden istiâne eder. Vuslattan sonra gayriden müstağni olup, nâs ona müftekir olur.”

Râbia-i Adeviyye -kuddise sirruhâ- buyurmuşlardır ki; “Ârif, kalbinin kendine hibe ve ihsân edilmesini Cenâb-ı Hak’tan niyaz eder. Artık o kalb, kabza-i ilâhiyyede mahfûz ve setr-i Samedânî’de halktan mahcûb olur.”

Hazret-i Zünnûn; “Ehl-i mârifetin mânâsı günah ve isyânı ukûbet ve azâbdan korkarak değil, kerem-i ilâhîden utanarak terk eder.” buyuruyor.

Bâzı urefâ buyurmuşlardır ki; “Ârifin kalb güneşi, şems-i nehârdan daha ziyalı ve daha parlaktır. Zîrâ âfitâb-ı cihân-tâb bazen küsûfa mârûz kalır ve geceleri gurûb eder. Hurşîd-i kalb-i ârif ise küsûf ve gurûbdan vârestedir.”

Şiir:

*Gündüzün güneşi geceleri gurûb eder,
Gönlün güneşi ise asla tutulmaz.*

[10] Abd dünyâyı fenâ, ukbâyı bekâ, nefsi hatâ ile bilmedikçe Cenâb-ı Hak’ı hakk-ı mârifetle bilemez. Dünyâyı fenâ bilen ahz-i ibretle meşgûl olur. Onun alâmeti dünyâdan îrâzdır. Ukbâyı bâkî bile ibâdetle iştigâl eder. Onun nişânı da terk-i câh ki, merâtib ve menâsib-i muhabbetten âzâde olmaktır.

Bâlâda beyân edildiği vechile nâil-i mârifet olanlar Hazret-i Hak’ı hakk-ı mârifetle bilmiş olurlar. Ubûdiyet-i hakîkiye ile iştigâlin alâmeti nefsten, dünyâdan ve ukbâdan îrâzdır. Edâ-yı tâat ibâdet, tâatte ihlâs ubûdiyyet, ihlâsı rü’yetten gaybet ubûdettir.

29 Secde, 32/16.

Fasl**Allah Teâlâ'dan Abdin Hicâbına Dâir**

Cenâb-ı Hak'tan abdi mahcûb eden her şey nefstir. Nefs; ferc, halk (boğaz), mâl, câh olmak üzere dört şeyden ibârettir. Ferc ve halkı terk edene kurbet ve hikmet, mâl ve câhı terk edene rızâ ve rü'yet îtâ buyrulur. Hazret-i Cüneyd buyurdular ki; "Bu avâmın hicâbıdır; havâssın hicâbı tâati, tâatin sevâbını ve kerâmeti görmektir."

Fasl

Hakikat-i dünyâ hayât-ı ulâ üzerine mebnîdir ki, ona mevt mülâkî olur. Mevt ise fenâdadır. Âhîret, hayât-ı bâkiye üzerine mebnîdir; onun zevâl ve fenâsı yoktur.

Cennet ikidir: Halâvet-i hizmetten ibâret "cennet-i muaccele", sevâb ve nîmetten ibâret bulunan "cennet-i müeccele" dir.

Fasl

Hizmet, ehl-i muâmelenin kârı, hürmet, ehl-i mârifetin şîârıdır. Hizmet emre karşı beden hareket ve rükûnu; hürmet, îfâ-yı emrde kalbin sükûnudur. Hizmet ukbâyâ, hürmet rü'yet-i Mevlâ'ya îsâl eder. Hizmet bidâa, hürmet revâc gibidir. Her metâ ve bidâa ki revâc olmaya, onun kıymeti yoktur. Kezâlik hürmet ile olmayan hizmette menfaat bulunmaz.

Fasl**Himmet, İrâde, Münyeye Dâir**

Sâhib-i himmet maksadına vâsıl, sâhib-i irâde metâlîbi cihetine sâyir ü mâil, sâhib-i münye yoldan sâkit ve râcil olandır. Yâhud sâhib-i himmet vesâit ve hicâbdan hür ve âzâd, [11] sâhib-i irâde hicâbdan vâreste kayd-ı vesâitle mukayyed, sâhib-i münye ise hicâb ve vesâit kuyûdiyle derbenddirler.

Hazret-i Cüneyd; "Sâhib-i himmet merd, sâhib-i irâde hünsâ, sâhib-i münye ünsâdır." diyor. Himmet sırda, irâde ile münye nefstedir, denilmiştir.

Fasl**Tecrîd ve Tefrîde Dâir**

Tecrîd avâmın, tefrîd havâssın hâlidir. Tegrîd zâhirin îrâzdan, bâtının îtirâzdan

tecerrüdüdür ki, 'araz-ı³⁰ dünyâ talebinden vâreste olur. Tefrîd, ahvâl ve ef'âlinde teferrüddür ki, kâffe-i murâdı ancak Hazret-i Allah olur. Yâhûd tecrîd mâsivâdan inkıtâ, tefrîd mâsivâyı rü'yetten inkıtâdır. Yâhûd tecrîd şehevâta vedâ etmek, tefrîd talâk vermektir. Yâhûd tecrîd kayddan îtimâdı ref, tefrîd her şeyde Hazret-i Mâbûd'a îtimâddır.

Fasl

Mücâhede, Mükâşefe, Müşâhedeye Dâir

Mücâhede; sa'y ve cehd sâhasında tâkat ü kudretin zuhûru, *mükâşefe*; meydân-ı mârifette şübehâtın ref'i, *müşâhede*; makâm-ı halvette huzûr maa'l-Hakk'tır. Mücâhede nârun maa nâr, mükâşefe nûrun maa nâr, müşâhede nûrun alâ nûr-
dur.

Müşâhede üç kısımdır:

1. Mürîdlerin müşâhedesini: Rü'yet-i kalb.
2. Sıddîkların müşâhedesini: Mâsivâ-yı Allah'tan kalbin tahliyesi.
3. Âriflerin müşâhedesini: Her şeyde Ma'rûf'u rü'yettir.

Lâkin Hulûliyye tâifesinin dedikleri gibi olmayıp mahlûkun hepsinde âsâr-ı kudreti görmek mânâsındadır.

*"Her şeyde O'na bir işaret vardır.
Bunlar O'nun vahdâniyetine delâlet eder."*

Fasl

Edeb, Heybet, Tâzîme Dâir

Edeb; hicâbın ref'ine, heybet inkişâfına, tâzîm fıkdanına sebep olur. Yâhûd edeb muhibden, heybet mahbûbdan, tâzîm habîbdendir.

Edeb iki nev'dir:

Edeb-i zâhîr; nefsi şehevâtattan, *edeb-i bâtın*; kalbi nazarâtan yânî gayre iltifât-tan muhâfaza eder.

[12] Fasl

Havâtıra Dâir

Havâtır dört vech üzeredir:

1. *Hâtır minallâh*: Abdde hilâfına harekete imkân olmayan hitâb-ı Hak'tır.
2. *Hâtır mine'l-melek*: Tâat ve ibâdete hass ü terğîb eder.
3. *Hâtır mine'n-nefs*: Mütâlebe-i şehvettir.

30 Bu kelime metinde harekelenerek, sadece bu şekilde okunması sağlanmıştır.

4. *Hâtır mine'l-adüvv*: Yânî mine'ş-şeytân. Tezyîn-i mâsiyet eder.

Hâtır minallâh, nûr-ı tevhîd sebebiyle sâlikin kalbine ikbâl ve teveccüh eder. Hâtır mine'l-melek, nûr-ı mârifetle vâsıl olur. Hâtır mine'n-nefs, nûr-ı îmân ile nehy ü tard, hâtır mine'l-adüvv nûr-ı İslâm ile nefy ü reddolunur.

Tevhîd bir sırdır ki Hakk'ı künhüyle derk ü fehmden tenzîh eder. Mârifet bir sırdır ki Hakk'ı zât ve sıfâtıyla mârifete sâiktir. Îmân hıfz-ı sırr ile akd-i kalbdır.

Mârifet birr-i mahzdır. İslâm tâlib ü hvâhiş-geri olduğun her şeyle Hakk'ı müşâhededir.

Fasl

Şerîat Ve Hakîkate Dâir

Şerîat terk ve ityândan ibârettir ki men' ve zecr olunduğu şeyi ityân ve îfâ etmek demektir.

Hakîkat, tevhîd ve îmândan ibârettir. Şerîat ilmi necât, hakîkat ilmi kerâmât îrâs eder.

Fasl

Hikmete Dâir

Ashâb-ı hikmetin ehl-i dünyâyâ tevâzu göstermesi lâyük değildir. Hazret-i Allah dünyâyı kalîl, hikmeti kesîr ile tesmiye buyuruyor:

*"De ki; dünyâ metâi 'kalîl' (az)'dır."*³¹

Ve:

*"O, hikmeti dilediğine verir. Ve kendisine hikmet verilmiş olana çok büyük bir hayır verilmiş demektir. (...)"*³²

Hakîkat-i Hikmet

İlhâm ile vesveseyi tefrîk eden bir nûr-ı mârifettir. "Hikmet" her gece gökten nüzûl ederse de dünyâyâ meyl, rızık için keder, ihvâna hased, câh ve mansıba muhabbet bulunan bir kalbe tenezzül etmez.

Hikmet:

Üç şeyi üç vakitte muhâfazaya dikkat et: Bir işin fâili olacağın zaman Hazret-i Allah'ın o fi'li göreceğini tezekkür et de rü'yet-i Hakk'a lâyük olur sûrette iş işle.

31 en-Nisâ, 4/77.

32 el-Bakara, 2/269.

Biz sözün kâili olacağı zaman [13] Cenâb-ı Hakk'ın o kavli işiteceğini mülâhaza eyle de sem'-i Sübhânî'ye sezâvâr söz söyle. Bir işi tefekküründe ilmullâh hâtırına getir de mâlûm-ı âlemü'l-gayb olması lâyük olacak şeyi düşün. Zirâ Hazret-i Allah; "*Korkmayım. Ben sizinle berâberim; işitiyorum, görüyorum.*"³³ buyuruyor.

Fasl

Fenâ ve Bekâya Dâir

Fenâ; abdin ibâdet-i ilâhiye ile kıyâmı, *bekâ*; ibâdette Hakk'ı rü'yettir. Her kim ki müşâhede-i Hakk ile gayrden fânî ola, makâm-ı fenâyâ vüsûlü fenâyı rü'yetten dahi fânî olursa, bekânın husûlü sahîh olur. Abdin sıfât-ı nefsânîyyesi fenâpezîr olmadıkça makâm-ı bekâyâ vâsıl olamaz.

Fasl

Zikre Dâir

Zâkir üç mertebedir. Birincisi lisân ile zâkirdir. Tesbîh, tahmîd, temcîd, tekbîr ile ve esmâ-i hüsnâsiyla duâ ederek Hazret-i Allah'ı senâ ile mütelezziz, taleb ve suâlden meşgûl ve müteneffir bulunur. Cenâb-ı Hakk; "*Ve elbette ki Allah'ın zikri daha büyüktür.*"³⁴ buyuruyor ki; "*Zikrin, zâkirin kalbindeki kıymeti, nefsinin hâcetini dilemekten ve hazlarına yönelmekten daha büyüktür*"³⁵ diye tefsîr edilmiştir.

Zâkirin kalbinde zikrin kadri, nefsinin huzûzuna mürâcaat ve hâcetini suâl ve talebden daha büyüktür. Bu sûrette sâilîne îtâ edilen şeyin efdal ve âlâsını Vehhâb-ı Kerîm, zâkire lutf u ihsân eder.

İkincisi kalb ile zâkirdir. Rabbini o sûrette tâzîm eder ki, zikri nisyân netîcesi olarak lisânda cârî olur şekilde değildir.

Şiir:

*"İlâhî, seni kışretle zikrim nisyân ve gaflet netîcesi değildir.
Belki zikrin lisânımda şöylece cârî olmaktadır."*

Yânî muhabbet ve zikrin kalbimi doldurarak taşmış ve lisânımda cereyâna başlamıştır.

[14] Cenâb-ı Hak: "*Ve elbette ki Allah'ın zikri daha büyüktür.*"³⁶ buyuruyor ki, bu makâmda istihkâkı vechile lisânlarda cereyân ve deverânından veyâhud

33 Tâ-Hâ, 20/46.

34 el-Ankebût, 29/45.

35 Bu ifade metinde Arapçadır.

36 Bk. 34. dipnot.

evhâm ve hayâlâtın şânına lâyük zikri edâ ve ityândan Hazret-i Allah ekber ve ecel demektir. Resûl-i Kibriyâ aleyhi ekmeli't-tehâyâ; "Seni hakkıyla övemem; sen kendini nasıl senâ ediyorsan öylesin."³⁷ buyurmuşlardır.

Üçüncüsü zâkir-i şâhiddir. Hazret-i Rabbü'l-İzzet'i rüsûm ve sühûm yânî huzûz-ı ilim ve mâlûm-ı haysiyetleri cihetinden olmayarak zikrederler. Onlar resmen mâdûmlardan iken ilmen muvahhidînden, yâd ve zikredilmedikleri hâlde mezkûrînden, ilm-i lâhik olmazdan mukaddem mâlûmînden, irâdeleri yokken murâdînden, ihtiyârlardan âzâde iken muhtârînden, talepleri yokken matlûbînden idiler. Bu ahvâli müşâhede ile taleb ve suâlden sâkıt ve emr-i ilâhîye teslîm ile îtirâzı terk ma'razında hîn-i mevcûdiyette hâl-i 'ademleri gibi olmuşlardır.

Bâlâda beyân edilen üç mertebeden birincileri "mütezakkirûn", ikincileri "zâkirûn", üçüncüleri "müzekkirûn" dur.

O, yânî Zât-ı Hak, Muhibb ü Nâsır'dır. Nusretinin mânâsı ise zâhirdir ki a'dâ-i dîni zelîl ve makhûr, evliyâsını mübeccel ve mansûr eder.

"Bu böyledir; çünkü Allah iman edenlerin Mevlâsıdır. Küfre sapanların ise mevlâsı yoktur."³⁸ "Lâ nâsıra lehüm"³⁹ diye müfesserdir.

Fasl

İbâddan "velî" denilen zât o kimsedir ki, Allah'a ve evliyâullâha muhabbetle düşmanları kahreder. Nefs ve şeytân o düşmânlardandır. Her kim ki bunları tehzîl, emr-i ilâhîye nusret, evliyâyâ meveddet, a'dâ-i ilâhîye husûmet ve adâvet ederse işte o kimse velîdir.

"Velî, Rabbi için olup nefsi için olmayandır" diye târif edilmiştir. bunun mânâsı, huzûz-ı nefsâniyyenin sükût ve zevâliyle hukûk-ı Hakk'a kıyâm demektir.

[15] Fasl

İbtidâ ve İntihâya Dâir

İbtidâ üç kısımdır: Birincisi avâmın ibtidâsıdır. Tâatı muhâfaza ile berâber mâsiyeti unutmak, Kitâb ve Sünnete muvâfakatla hizmete dâhil olmaktır ki azâb-ı elîmden necâtı ve duhûl-i cennâtı intâc eder.

İkincisi havâssın ibtidâsıdır. Şehvet ve nefsi kahr u tedmîr ârzûsuyla maa'l-

37 Müslim/Salât: 222; Ebû Dâvûd/Salât: 148; Vitri: 5; Nesâî/Kıyâmü'l-Leyl: 51; Tirmizî/Daavât: 75; İbn Mâce/Duâ: 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/96 vd.

38 Muhammed, 47/11.

39 "Onların yardımcısı yoktur."

ikrâh kesret-i cû', hizmet, zikr ve Kur'ân'dan müfârakatı terk edip kulağı menhî olan esvâtı dinlemez, gözü geçmiş eyyâm ve evkât için ağlar, mahlûkâtta kaçır ve halevâta Allâh'a mütevekkil olarak zâhirde, bâtında nefsini âfâttan saklar. Bilâ-irâde vesâvis-i a'dâyı yakar. Seyr-i himmetle bir vakit serâda, bir vakit şarkta, bir vakit garbda seyr eder. Semâdan semâyaya seyrân ederek müntehâyâ bâliğ olup Mâlik'in mülkünü görür. Fakat onunla meşgûl olmaz. Zîrâ o mâlına tâlibdir; kalbi onun gayriyle sükûnet bulmaz. Cehennemî görür, ondan korkmaz. Cennete dâhil olup ervâh-ı enbiyâ ile câlis olursa da murâd ve müntehâyâ bâliğ ve vâsıl olmadıkça sâkin olmaz.

Üçüncüsü ehassü'l-havâssın ibtidâsıdır. Ona envâr-ı ilâhiyyeden bir nûr zuhûriyle, her muhâlif ve muvâfık o nûr ile tecellî eder. Bu sûrette eşyâ-i muvâfık ile huzûz-ı nefsânîyyeden bi'l-küllîye fânî olur ve deryâ-yı vahdâniyetin zuhûruyla heybet ve azametın âmâkında gark olur. Ve; "Yâ velî, izâ efneyte nefse-ke hâ Ene" – "Ey velî, nefsinı ifnâ ettinse, işte Ben" ilhâmını işitir.

Fasl

Belâya Dâir

Cenâb-ı Hak; "İnananları kendisinden güzel bir imtihanla denemek için yaptı bunu..."⁴⁰

Nebiy-i Eşfak; "Hazret-i Allah ehıbbâsına şehâdet iddihâr eylediği gibi, evliyâsına da belâ iddihâr eylemiştir."⁴¹ buyuruyor.

Belâ üç vech üzeredir:

- Belâ-i nefis,
- Belâ-i kalb,
- Belâ-i rûhtur.

Belâ-i nefis, fakr u zarûret ve inde'l-hâce suâlinin men'î, yânî talebinin is'âf olunmamasıdır. Belâ-i kalb, kendisiyle müşâhede arasına âteş-i mahabbet ve hicâbın nüzûlüdür. Belâ-i rûh; makâm-ı kurbe vusûlde kurb-i rü'yettir.

Denildi ki, nüzûl-i belâ kalb safâda bâkî kalmak üzere nefis ü hevâyı ifnâ içindir ki, işte bundan sonra maa'l-Hak bi'l-vefâ iyş-i ebedî müyesser olur.

Fasl

Sekre Dâir

Sekr üçtür:

- Sekrû'l-muhibbîn,

40 el-Enfâl, 8/17.

41 Bu mânâda bir hadîs bulamadık.

-Sekrû'l-ârifîn,
-Sekrû'l-vâsılîn.

Muhiblerin sekri müşâhede, şevk ve muhabbetin galeyânındandır. Âriflerin sekri müşâhededir. Müşâhedenin kadrini cihânda âriflerden başkası bilmez. Vâsılların sekri vakt-i vuslatta tecerrüd eder ki, bu sâhib-i nazarın sıfatı olup sâhib-i haberin sıfatı değildir. Vâcib Teâlâ ve Tekaddes, şân-ı Mûsâ'da; "*Ben bir ateş fark ettim.*"⁴² Ve şân-ı Efdal-i Enbiyâ'da; "*İki yayın beraberliği gibi, belki ondan da yakındı.*"⁴³ buyuruyor.⁴⁴

Sâhib-i haber o kimsedir ki bu hâlâta îmân eder ve âhirette bâliğ ve vâsıl olur.

"*O gün parlayan yüzler vardır; Rablerine bakarlar.*"⁴⁵

Ve salla'llâhu aleyhi Seyyidi-nâ Muhammedin ve âli-hî ve sahbi-hî ve sellem.

Özet

Gazâlî'ye nispet edilen fakat Ebû Sâbit Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî (ö. 589/1193)'ye ait olduğu anlaşılan *Reh-nümâ-yı Ma'rîfet*, son dönem Mevlevîliğinin önemli isimlerinden Ahmed Remzî Akyürek (1872-1944)'in tasavvufî eser tercümelerinden biridir. Bu makalede Akyürek'in diğer tercümeleleri kısaca zikredilmekte, söz konusu eserin adı ve müellifi hakkında bilgi verilmekte ve matbû nüshası esas alınarak hazırlanan çevrimyazısı sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Remzi Akyürek, Ebû Sâbit Muhammed b. Abdülmelik ed-Deylemî, Rehnümâ-yı Ma'rîfet, Mevlevîlik, Tasavvufî edebiyat.

BİBLİYOGRAFYA

- el-Aclûnî, İsmâil, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlül-İlbâs 'amme'Ştehera Alâ Elsineti'n-Nâs*, Müessesetü'r-Risâle, c. I-II, Beyrut, 1985.
- Akdağ, Muhammed Mustafa, *Ebu Sabit Muhammed b. Abdül-Melik ed-Deylemî/Hayati, Eserleri ve Mühimmâtü'l-Vasilin Adlı Eserinin Tercüme ve Tahlili*, Selçuk Üniversitesi SBE. Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2002.
- Bağdâdlı İsmâil Paşa, Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn, MEB. Yay., c. II, İstanbul, 1955.
- ed-Deylemî, Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsî, *Reh-nümâ-yı Mârîfet*, Terc. Ahmed Remzî, Hilâl Matbaası, İstanbul, 1928.
- Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi (Ahmed Remzî Dede Özel Sayısı)*, Kayseri, Yıl: VI, Ağustos 1983, sayı: 68.

42 Tâ-Hâ, 20/10; en-Neml, 27/7.

43 en-Necm, 53/9.

44 Mütercim buraya dipnot şeklinde Farsça bir beyit koymuştur:

"Muhammed dîde ve Mûsâ şenîde

Şenîden ki bûd mânendîden." (Hz. Muhammed gördü, Hz. Musa işitti. Onu gördüğü anda duydu.)

45 Kiyâme, 75/22.

- Gazâlî, *Tevhid ve Ledûn Risalesi*, çev.: Serkan & Yusuf Özkan Özburun, Furkan Yay., İstanbul 1995.
- Haksever, Ahmet Cahid, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- Hüdâyî, Azîz Mahmûd, *Mahbûbu'l-Ehibbe*, haz.: Rasim Deniz, Eski Eserleri ve Turizmi Sevenler Derneği Yay., Kayseri 1982.
- Kayaoğlu, İsmet, "Mevlevî Dervîş Ahmed Dede'nin Et-Tuhfetü'l-Behiyye Adlı Eseri ve Çevirisi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1994, sayı: 5, ss. 1-34.
- Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu'cemü'l-Müellifîn, Dârü'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî*, Beyrut 1985?.
- Konevî, Sadreddîn, *Marifet Yolcusuna Kılavuz/Tabsiratü'l-Mübtedî ve Tezkiretü'l-Müntehî*, çev.: Ahmed Remzi Akyürek, Çev.yazı: Ekrem Demirli, İz Yay., İstanbul 2002.
- Kutluk, İbrahim, "Mevlevîliğe Dâir İki Eser", [İÜ] *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, 31 Mayıs 1948, c. II, sayı: 3-4, ss. 289-300.
- Kutluk, İbrahim, "Şeyh Gâlib ve as-Sohbet-üs-Sâfiyye", [İÜ] *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, 30 Kasım 1948, c. III, sayı: 1-2, ss. 21-47.
- Küçük, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İstanbul, 2003.
- Mazıoğlu, Hasibe, "Ahmet Remzi Akyürek", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., c. II, İstanbul, 1991.
- Mazıoğlu, Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri, Sevinç Matbası, Ankara 1987.
- Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Çağrı Yay., İstanbul 1986.
- Wensinck, A. J., *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane*, Çağrı Yay., İstanbul, 1986.